

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΤΤΙΡ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

της Δώρας Κοτσακά, Δρ. Πολιτικής Κοινωνιολογίας

Το Σαββατοκύριακο 12-13 Απριλίου στη Ρώμη το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ (Παράρτημα Βρυξελλών) διοργάνωσε διεθνές σεμινάριο με θέμα «Οι επιπτώσεις του ΤΤΙΡ για την Ιταλία». Ως βασικός στόχος του σεμιναρίου είχε τεθεί η ενημέρωση και κυρίως η δικτύωση μεταξύ κινημάτων, ΜΚΟ, σωματείων, αντιπροσώπων εμπορικών επιμελητηρίων, ερευνητικών ινστιτούτων, πολιτικών κομμάτων -από τη Rifondazione Comunista έως το κόμμα των Πέντε Αστέρων και το κόμμα των Ιταλών Πειρατών- καθώς και την πρωτοβουλία Lista Tsipras. Ως βασικοί εισηγητές παρευρίσκονταν ερευνητές από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ, η παρουσία των οποίων είχε στόχο -πέρα από την παρουσίαση της δυσέυρετης πληροφορίας στους ενδιαφερόμενους- να καταστήσει σαφές ότι το ΤΤΙΡ δεν συνιστά μια επίθεση των ΗΠΑ στην ΕΕ, αλλά των πολυεθνικών εταιρειών εναντίον των πολιτών των δύο μερών. Η παρουσία αντιπροσώπων από την Ελλάδα και τη Φινλανδία έδινε και μια επιπλέον διάσταση, αυτή της συνέχειας, με την επιδίωξη διεθνοποίησης της καμπάνιας και εφαρμογής παρόμοιων πρωτοβουλιών και σε άλλες χώρες. Οι Ιταλοί ομιλητές παρουσίασαν αποτελέσματα τεκμηριωμένων ερευνών σχετικά με τις πιθανές επιπτώσεις του ΤΤΙΡ στην οικονομία της χώρας, ιδιαίτερα στην πρωτογενή παραγωγή, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τον τομέα των εξαγωγών. Έμφαση δόθηκε και στις συνέπειες για τον διοικητικό χάρτη της χώρας, από τις υπηρεσίες του οποίου θα αφαιρεθούν κρίσιμες για την ποιότητα ζωής των πολιτών εξουσίες. Οι τελευταίες θα μεταβιβαστούν τόσο από το εθνικό, αλλά κυρίως από το τοπικό και περιφερειακό επίπεδο στο πλέγμα λήψης αποφάσεων γραφειοκρατών – εταιρειών που το ΤΤΙΡ επιδιώκει να ενισχύσει θεσμικά. Βάση τεκμηρίωσης του σεμιναρίου αποτέλεσαν εξαιρετικά ερευνητικά κείμενα που έχουν εκδοθεί από το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ (ΙΡΛ) και το Transnational Institute (ΤΝΙ) και είναι προσβάσιμα μέσω των ιστοσελίδων τους.

Ο John Hilary (War on want, Ηνωμένο Βασίλειο), συγγραφέας της διαφωτιστικής έκδοσης του ΙΡΛ *The transatlantic trade and investment partnership* και βασικός εισηγητής του σεμιναρίου, έκανε μια σύντομη αναδρομή στο ιστορικό των διαπραγματεύσεων της συμφωνίας. Εξήγησε ότι η προσπάθεια να καταστεί θεσμική η παντοδυναμία των αγορών (μέσω του WTO, του Free Trade of the Americas κ.ά.) έχει αποτύχει μέχρι σήμερα εξαιτίας

των συντονισμένων κοινωνικών αντιδράσεων. Με το ΤΤΙΡ επανέρχεται ο ίδιος στόχος και αντιστοιχεί σε εμάς αυτή τη φορά να το σταματήσουμε. Η συμφωνία έχει τις ρίζες της στο Transatlantic Council του 2006 και τον περασμένο Ιούλιο πήρε την τελική της μορφή. Δύο ακόμα κύκλοι διαπραγματεύσεων έχουν προγραμματιστεί για το τέλος του έτους, ενώ είναι προφανής η σπουδή των ενδιαφερομένων να πέσουν οι υπογραφές το ταχύτερο δυνατόν, εξαιτίας της αγωνίας τους να μην προλάβουν οι λαοί των χωρών που αφορά να ενημερωθούν και να αντιδράσουν.

Η αρχή έγινε πέρσι, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσέγγισε μεγάλες εταιρείες και τους ζήτησε τις προτάσεις τους σε σχέση με τη συμφωνία. Στη συνέχεια προχώρησε σε 119 συναντήσεις διαβούλευσης με αντιπροσώπους των εταιρειών. Καμία αντίστοιχη προσπάθεια συμμετοχής σε διαβούλευση δεν έγινε με αντιπροσώπους της κοινωνίας, των σωματείων, των κινημάτων, ΜΚΟ, ούτε καν των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των επιμελητηρίων τους για τις οποίες το ΤΤΙΡ φέρνει ταχεία επιδείνωση της ήδη δυσμενούς τους κατάστασης. Επιπλέον, οι τελευταίοι δεν έχουν την παραμικρή πρόσβαση σε σχετική πληροφόρηση, καθώς οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται σε καθεστώς πλήρους αδιαφάνειας. Αντίθετα, οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού έχουν άμεση και «υπεύθυνη» πληροφόρηση. Είναι προφανές ότι η γραφειοκρατία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αντιλαμβάνεται την εξουσιοδότησή της ως προερχόμενη από τις αγορές και όχι από τους λαούς της Ευρώπης, καθώς και ότι δεν υπάρχει ίχνος αυτονομίας στο διαπραγματευτικό της έργο.

Η ΑΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΡΡΥΘΜΙΣΗ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Καινοφανές είναι το επίπεδο αδιαφάνειας υπό το οποίο λαμβάνουν χώρα οι διαπραγματεύσεις, το οποίο έχει αναχθεί σε δόγμα από την Επιτροπή, τη στιγμή που συνιστά κατάχρηση των εξουσιών της και καταπάτηση θεμελιακών δημοκρατικών αρχών λειτουργίας που οδηγούν με σταθερά βήματα στην πολιτική απονομιμοποίησή της. Τα σχετικά αρχεία θα παραμείνουν κλειστά για τα επόμενα 30 χρόνια. Οι αντιπρόσωποι των κρατών-μελών δεν έχουν καμία πρόσβαση, ενώ το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο δεν έχει δικαιοδοσία στα έγγραφα που προέρχονται από τις ΗΠΑ. Πρόσφατα η Κομισιόν ξεκίνησε προπαγανδιστική καμπάνια, προσπαθώντας να πείσει σχετικά με τα οφέλη του ΤΤΙΡ για τον μέσο Ευρωπαίο, βασιζόμενη σε υποθετικά νούμερα τα οποία δεν στηρίζονται σε καμία σοβαρή τεκμηρίωση. Όταν στη Μεγάλη Βρετανία παρουσιάστηκε το σχετικό φυλλάδιο από

τον αρμόδιο υπουργό, ο τελευταίος ρωτήθηκε σχετικά με τα νούμερα που αφορούν την αύξηση του εισοδήματος του μέσου Βρετανού και των θέσεων εργασίας. Η απάντηση του υπουργού, που δόθηκε δημόσια, ήταν ότι και οι ίδιοι δεν τα πιστεύουν και ότι δεν στηρίζονται πουθενά. Αυτό δεν συνιστά έκπληξη, οι ΗΠΑ έχουν υπογράψει αντίστοιχες συμφωνίες και με άλλες χώρες ή μπλοκ χωρών και σε καμία περίπτωση δεν διαπιστώθηκε αύξηση του εισοδήματος ή των θέσεων εργασίας.

Οι εμπνευστές του TTIP μιλάνε για άρση των εμποδίων στο εμπόριο. Δεδομένου ότι οι δασμοί μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ είναι πολύ χαμηλοί, όταν καλούνται να αποσαφηνίσουν σε ποια εμπόδια αναφέρονται, γίνεται σαφές ότι εννοούν τα προνοιακά κρατικά προγράμματα, τους κανονισμούς που προστατεύουν την υγεία και την ασφάλεια των πολιτών, καθώς και τους φραγμούς στην είσοδο των ιδιωτών σε τομείς κρατικής ευθύνης, όπως η εκπαίδευση και η υγεία. Προκειμένου να αντιληφθούμε την έκταση της επίθεσης και της «καινοτομίας» που επιχειρείται μέσω του TTIP, αναφέρουμε ενδεικτικά παραδείγματα από ορισμένες ρήτρες, όπως ότι άπαξ και μια δημόσια υπηρεσία ή περιουσία ιδιωτικοποιηθεί είναι αδύνατο να επανέλθει σε κρατικό έλεγχο. Ήδη αμερικανικές δικηγορικές εταιρείες ειδικεύονται στο να προσβάλλουν κρατικά συμβόλαια. Στον τομέα της άρσης των κανονισμών που σχετίζονται με το περιβάλλον, τη διατροφική ασφάλεια και τη δημόσια υγεία, τα εφιαλτικά παραδείγματα είναι πολλά. Δομική είναι η αντιστροφή της ευθύνης που σχετίζεται με την απόδειξη ασφάλειας ενός προϊόντος (precautionary principle). Στην ΕΕ, προκειμένου να κυκλοφορήσει ένα προϊόν στο εμπόριο, ο κατασκευαστής έχει την υποχρέωση να αποδείξει ότι είναι ασφαλές για τη δημόσια υγεία, ενώ στις ΗΠΑ ο κατασκευαστής δεν έχει καμία υποχρέωση. Αντιθέτως, εάν ο καταναλωτής ή κάποιος άλλος φορέας ή πρόσωπο πιστεύει ότι το προϊόν είναι ακατάλληλο για την υγεία, τότε πρέπει να το αποδείξει με δική του πρωτοβουλία (και έξοδα). Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να λάβουμε υπόψη ότι στην κατηγορία των καλλυντικών στην ΕΕ 1.082 χημικές ουσίες αναγνωρίζονται ως βλαβερές, στις ΗΠΑ μόλις 12. Στον τομέα των τροφίμων το 70% έχουν επιμολυνθεί ή είναι μεταλλαγμένα, ενώ στο μοσχαρίσιο κρέας το 90% περιέχει ορμόνες και αντιβιοτικά. Η σχετική νομοθεσία στην ΕΕ έως σήμερα έχει αντεπεξέλθει, όχι τέλεια, αλλά τουλάχιστον ικανοποιητικά, ως προς την προστασία της δημόσιας υγείας. Από την πλευρά των αμερικανών διαπραγματευτών η άρση των περιορισμών που θέτει η νομοθεσία συνιστά προαπαιτούμενο για την υπογραφή της συμφωνίας.

ΕΠΑΝΑΘΕΣΜΙΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΡΟΣ ΟΦΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Φυσικά οι εμπνευστές της συμφωνίας έχουν προβλέψει τις αντιδράσεις που τα παραπάνω προκαλούν στους Ευρωπαίους πολίτες -αντιδράσεις οι οποίες ενισχύονται όσο διευρύνεται η ενημέρωση- για αυτόν το λόγο δεν μιλούν για εναρμόνιση των νομοθεσιών, αλλά για «ρήτρα αμοιβαίας κατανόησης», κάτι που στην πράξη επιφέρει όμοια αποτελέσματα. Η αμοιβαία κατανόηση σημαίνει ότι αν μια αμερικανική εταιρεία θέλει να καλλιεργήσει μεταλλαγμένα στη Θεσσαλία -κάτι που παρεμπιπτόντως μπορεί να μολύνει και τα γειτονικά χωράφια- κανείς δεν θα μπορεί να την εμποδίσει. Επίσης, αν μια ευρωπαϊκή εταιρεία θελήσει να πάψει να εφαρμόζει τους κανονισμούς ασφαλείας σε σχέση με τη δημόσια υγεία και ασφάλεια προκειμένου να αυξήσει την κερδοφορία της, δεν θα υπάρχει περιθώριο θεσμικής αντίδρασης.

Ωστόσο, σε όσους ασχολούνται με το TTIP προσπαθώντας να συνδέσουν τα σκοπίμως δυσεύρετα κομμάτια του παζλ, είναι περισσότερο από προφανές ότι ο θεμελιώδης στόχος αυτής της συμφωνίας, που συνιστά και προϋπόθεση εφαρμογής της, είναι η επαναθέσμιση του κοινωνικού χώρου προς όφελος του κεφαλαίου. Η δημιουργία των κατάλληλων θεσμών που θα εξασφαλίζουν την ασυδοσία της αγοράς, οι οποίοι δεν θα ιδρυθούν έπειτα από κοινωνική διαβούλευση και κάποιο δημοψήφισμα ή έστω νομοθετική διαδικασία μέσω του αρμόδιου οργάνου στη βάση της διάκρισης των εξουσιών, δηλαδή της Ευρωβουλής. Αντίθετα, προβλέπεται αρμόδιο όργανο μέσω του οποίου οι εταιρείες θα γνωμοδοτούν νομοθετικά. Εννοείται ότι κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται για κοινωνικούς φορείς ή stakeholders, και λαμβάνοντας υπόψη το βάρος του lobbying στη λήψη αποφάσεων στις Βρυξέλλες, κατανοούμε υπέρ ποίου γέρνει η πλάστιγγα.

Στον τομέα απονομής δικαιοσύνης το «όραμα» των σχεδιαστών του TTIP δεν κρατά ούτε τα προσχήματα. Μέχρι σήμερα μόνο ένα κράτος μπορούσε να ενάγει ένα άλλο. Ακόμα και αν ο ΠΟΕ θέλει να σύρει ένα κράτος στα δικαστήρια, χρησιμοποιεί κάποιο άλλο ως ενάγον. Υπό τις συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου που υπογράφουν οι ΗΠΑ, αυτό το καθεστώς αίρεται. Η εταιρεία μπορεί να σύρει στα δικαστήρια ένα κράτος απαιτώντας αποζημίωση, όταν αυτό έχει λάβει μέτρα π.χ. υπέρ της προστασίας της δημόσιας υγείας ή των συμφερόντων των πολιτών της, που έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση των κερδών της. Για παράδειγμα, όταν η κυβέρνηση της Αιγύπτου αποφάσισε να αυξήσει τον κατώτατο μισθό, η Veolia (εταιρεία που δραστηριοποιείται στον τομέα της ιδιωτικοποίησης του νερού) άσκησε μήνυση διότι

έτσι μειώνονταν τα κέρδη της. Όσο για τα αρμόδια δικαστήρια, φαίνεται ότι τα υπάρχοντα δεν εξυπηρετούν, οπότε έχουν σκοπό να συστήσουν έναν νέο θεσμό τριμελούς «ανεξάρτητου» δικαστηρίου που θα συνεδριάζει κεκλεισμένων των θυρών και θα στελεχώνεται αποκλειστικά από μια σταθερή λίστα εταιρικών δικηγόρων, μεταξύ των οποίων θα πρέπει να διαλέξει και το κράτος τον έναν που θα το εκπροσωπήσει.

Πρόκειται για ένα νέο El Dorado, τόσο για τις πολυεθνικές όσο και για τα παντοδύναμα γραφεία εταιρικών δικηγόρων. Το πλήθος των εταιρικών μηνύσεων εναντίον κρατών είχε ανέλθει σε 514 μέχρι το τέλος του 2012 και κάθε έτος οι αριθμοί αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο. Πρόκειται για ένα εξαιρετικό νέο εργαλείο που επιτρέπει σε μεγάλες εταιρείες να υφαρπάζουν τα λεφτά των φορολογουμένων από τα δημόσια ταμεία.

ΜΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΕ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΤΟΧΟ

Το κερασάκι στην τούρτα, δε, είναι ότι όλα τα παραπάνω αφορούν και τα επενδυτικά κεφάλαια του χρηματοπιστωτικού τομέα που προβλέπεται ότι θα μπορούν να κάνουν χρήση του μηχανισμού ISDS (Investor State Dispute Settlement). Αν ένα hedge fund τζογάρει στο χρηματιστήριο μιας χώρας και αυτή λάβει μια απόφαση που μειώνει τις αποδόσεις της «επένδυσης», η εταιρεία μπορεί να μηνύσει τη χώρα για απώλεια κερδών. Το γεγονός ότι μετά την εμπειρία του χρηματιστηριακού πανικού του 2008 και των όσων ακολούθησαν επιμένουν για περαιτέρω απορρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα εις βάρος της όποιας κυριαρχίας ενός κράτους να λαμβάνει αποφάσεις με γνώμονα το συμφέρον των πολιτών της, αποδεικνύει την αμετάκλητη και επικίνδυνη διακοπή της επαφής τους με την πραγματικότητα. Από την πλευρά των σχεδιαστών της συμφωνίας υπάρχει ρητή παραδοχή ότι στην πραγματικότητα η συγκεκριμένη ρήτρα αφορά χώρες χωρίς αξιόπιστο νομικό σύστημα, στις οποίες τα επενδυτικά κεφάλαια βρίσκονται εκτεθειμένα, κάτι που σε καμία περίπτωση δεν ισχύει για την ΕΕ. Η επιδίωξή τους λοιπόν είναι να δημιουργήσουν τη μεγαλύτερη παγκόσμια αγορά υπό το καθεστώς του ΤΤΙΡ, εξέλιξη που θα το καθιστούσε οδηγό των κανονισμών του παγκόσμιου εμπορίου και θα εξασφάλιζε γη και ύδωρ για τα κεφάλαια ΗΠΑ και ΕΕ. Διότι ακόμα και αν δεν χρειάζονται τις παραπάνω εξασφαλίσεις μεταξύ τους, σίγουρα τις χρειάζονται όταν διαπραγματεύονται με την Κίνα ή τη Βραζιλία στο πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού.

Το κλειδί για την κατανόηση του ΤΤΙΡ βρίσκεται στο ότι πρόκειται για μια γεωπολιτική συμφωνία. Ιδιαίτερα σημαντικό για τις ΗΠΑ είναι ότι προκειμένου να εξάγουν φυσικό αέριο

και πετρέλαιο στην Ευρώπη χρειάζονται διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, όπως το TTIP, κάτι που αλλάζει τις ισορροπίες σε σχέση με την ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία.

Παρά τις προσπάθειες των διαπραγματευτών και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού να ολοκληρωθεί η διαδικασία με τη μικρότερη δυνατή δημοσιότητα, το θέμα του TTIP έχει αρχίσει να λαμβάνει διαστάσεις και οι αντιδράσεις εκδηλώνονται σε διαφορετικά επίπεδα. Οι επίσημες φωνές που επικρίνουν σημεία της συνθήκης διαρκώς αυξάνουν, ενώ ακαδημαϊκές μελέτες αμφισβητούν ευθέως τα υποτιθέμενα οικονομικά οφέλη και σημειώνουν ότι σε καμία χώρα όπου υπογράφηκαν τέτοιου είδους συμφωνίες δεν ακολούθησε αύξηση των επενδύσεων. Το κίνημα που διαρκώς ενισχύεται στις χώρες της ΕΕ και στις πολιτείες των ΗΠΑ είναι ιδιαίτερα δυναμικό και, όπως καταθέτουν όσοι και όσες εργάζονται για αυτό, χαρακτηρίζεται από πολυσυλλεκτικότητα σε βαθμό που είχαμε πολλά χρόνια να δούμε. Αρκεί να σκεφτούμε ότι πέρα από όσα αφορούν τον γεωπολιτικό σχεδιασμό ή τον θεσμικό πυρήνα της ΕΕ, το TTIP αγγίζει την πολιτική ατζέντα στο σύνολό της. Η τροφή, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι πατέντες που επεκτείνονται ασύδοτα -από τους σπόρους και τα φάρμακα μέχρι τη συλλογική γνώση και κουλτούρα-, η παρακολούθηση και η εμπορευματοποίηση των προσωπικών μας δεδομένων, το τέλος των εργασιακών δικαιωμάτων κατά τα αμερικάνικα πρότυπα, όπου ακόμα και η δημιουργία σωματίου μπορεί να διωχθεί ποινικά, συνιστούν εύφλεκτη ύλη. Από εμάς εξαρτάται στα χέρια ποιου θα εκραγεί.